משנה

שְׁלֹשָׁה אַחִין שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד מֵהֶם נָשׂוּי לְנָכְרִית – אִשָּׁה זָרָה שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבַת הָאֲחָיוֹת, וְמֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי הָאֲחָיוֹת בִּלֹּא בָנִים, וְכָנַס הָאָח הַנָּשׂוּי לְנָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל הַמֵּת כְּדִין יְבוּם, וּלְאַחַר מִכֵּן מֵת הַמְייַבֵּם וְנָפְלוּ שְׁתֵּי נְשׁוֹתָיו לִפְנֵי אֲחִיו בְּעֹל הָאֲחוֹת הַשְׁנִיָּה, וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים, וְרָחֵל וְלֵאָה אֲחָיוֹת, וְנָשָׂא רְאוּבֵן אֶת רָחֵל וְשִׁמְעוֹן נָשָׂא אֶת לֵאָה וְלֵוִי נָשָׂא אֶת שָׂרָה שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבַת אֲחָיוֹת אֵלּוּ, וּמֵת רְאוּבֵן בִּלֹּא בָנִים וְנָפְלָה רָחֵל לְייִבּוּם לִפְנֵי לֵוִי וְייַבֵּם אוֹתָהּ, וּמְשָׁמַת לֵוִי בִּלֹּא בָנִים נָפְלוּ רָחֵל וְשָׂרָה לִפְנֵי שִׁמְעוֹן [ציור א], רָחֵל הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה לְהֶינָּשֵׂא לְשׁוּק בִּלֹּא חֲלִיצָה מִשּׁוּם שֶׁאֲסוּרָה עַל שִׁמְעוֹן בְּעֵרוֹת אֵשָׁה וְעֵרוֹת פְּטוּרָה מִיבּוּם וְחֲלִיצָה, וְשָׂרָה אֵשֶׁת הַשֵּׁנִיָּה נִפְטֶרֶת אַף הִיא מִיבּוּם וְחֲלִיצָה מִשּׁוּם שֶׁהִיא צָרָתָהּ שֶׁל רָחֵל הָעֵרוָה, שֶׁכֵּן עֵרוָה פּוֹטֶרֶת אֶת צָרָתָהּ מִיבּוּם וְחֲלִיצָה.

וְאִם לֹא כָּנַס לֵוִי אֶת רָחֵל אֶלָּא רַק עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ מֵת, וְנָפְלוּ נְשׁוֹתָיו לִפְנֵי שִׁמְעוֹן, רָחֵל בְּעֹל הַמַּאֲמָר יוֹצֵאת לְהֶינָּשֵׂא לְשׁוּק בִּלֹּא חֲלִיצָה מִשּׁוּם עֵרוֹת אֲחוֹת אִשָּׁה, אוּלָם שָׂרָה הַנְּכְרִית חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְייַבֶּמֶת [ציור ב]. שֶׁכֵּן מִן הַתּוֹרָה מַאֲמָר אֵינוֹ קוֹנֶה וְאֵין רָחֵל אֵשֶׁת שֵׁלֵוִי וּמְמִילָא שָׂרָה אֵשֶׁת אֵינָהּ צָרַת עֵרוָה וְאֵינָהּ נִפְטֶרֶת מִיבּוּם. אֶלָּא שֶׁמִּדְּרַבָּנָן מַאֲמָר קוֹנֶה וְנֶחְשֶׁבֶת רָחֵל לְאֵשֶׁת לֵוִי, וְנִמְצָא שֶׁשָּׂרָה הִיא צָרַת עֵרוָה מִדְּרַבָּנָן, וְעַל כֵּן אֵינָהּ מִתְייַבֶּמֶת, אַךְ מֵאַחַר שֶׁמִּן הַתּוֹרָה הִיא חַייֶבֶת בְּיִבּוּם אֵינָהּ נִפְטֶרֶת מֵחֲלִיצָה.

גמרא

הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה מִדִּבְרֵי הַסֵּיפָא שֶׁאֵין זִיקָה: מַעֲמָא שֶׁשָּׂרָה אֵשֶׁת לֵוִי אֵינָהּ מִתְייַבֶּמֶת לְשִׁמְעוֹן הוּא מִשּׁוּם דַּעֲבַד [–שֶׁעָשָׂה] בָּהּ לֵוִי מַאֲמָר קוֹדֶם שֶׁמֵּת, וְעַל כֵּן נֶחְשֶׁבֶת שָׂרָה צָרַת עֵרוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים לְגַבֵּי שִׁמְעוֹן, הָא אִילּוּ לֹא עֲבַד [–לֹא עָשָׂה] בָּהּ לֵוִי בְּרָחֵל מַאֲמָר, שָׂרָה הַנְּכְרִית יַבּוּמֵי נַמֵּי מַייְבְּמָה – הַיְתָה אַף מִתְייַבֶּמֶת לְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הָיְתָה נֶחְשֶׁבֶת לְצָרַת רָחֵל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ [ציור ג]. אָמַר רַב נַחְמָן, זֹאת אוֹמֶרֶת, אֵין זִיקָה – אֵין זִיקַת הַיְבָמָה לִיבָּם נֶחְשֶׁבֶת כְּאִישׁוּת, שֶׁאִם לֹא כֵּן הָיָה לָהּ לְרָחֵל לְהֵיחָשֵׁב כְּאֵשֶׁת לֵוִי אַף בִּלֹּא שֶׁעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וְשָׂרָה אֵשֶׁת לֵוִי תֵּיחָשֵׁב כְּצָרָתָהּ, וְהָיָה לָהּ לְשָׂרָה לְהֵיאָסֵר עַל שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם צָרַת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ. וּמִכָּךְ שֶׁאִסְּרָה הַמִּשְׁנָה אֶת שָׂרָה עַל שִׁמְעוֹן רַק מִשּׁוּם הַמַּאֲמָר שֶׁעָשָׂה לֵוִי בְּרָחֵל מוֹכֵחַ שֶׁאֵין זִיקָה לִיבָּם כְּלָל אֲפִילּוּ בְּאֶחָד מִכָּל הַצְּדָדִים – גַּם בְּמָקוֹם שֶׁהֵיבְמָה זְקוּקָה לִיבָּם אֶחָד בִּלְבַד, שֶׁכֵּן כְּשֶׁמֵּת רְאוּבֵן לֹא נִזְקְקָה רָחֵל אֵשֶׁת אָחִיהָ אֶלָּא לְלֵוִי בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה עַל שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם שֶׁהִיא אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ וְעֵרוָה פְּטוּרָה מִיבּוּם, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת כְּאֵשֶׁת לֵוִי מִחְמַת זִיקָתָהּ אֵלָיו.

משנה

שְׁלֹשָׁה אַחִים שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד מֵהֶם נָשׂוּי לְנָכְרִית, וְמֵת הָאָח הַנָּשׂוּי לְנָכְרִית וְנָפְלָה אִשְׁתּוֹ לִפְנֵי שְׁנֵי אֲחָיו, וְכָנַס אֶחָד מִבַּעֲלֵי הָאֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן מֵת אַף הוּא וְנָפְלוּ שְׁתֵּי נְשׁוֹתָיו לִפְנֵי הָאָח הַשְּׁלִישִׁי, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים, וְנָשָׂא רְאוּבֵן אֶת רָחֵל וְשִׁמְעוֹן נָשָׂא אֶת לֵאָה אֲחוֹתָהּ וְלֵוִי נָשָׂא אֶת שָׂרָה שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבַתָּן, וּמֵת לֵוִי בִּלֹּא בָנִים וְנָפְלָה שָׂרָה לִפְנֵי רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְייַבֵּם אוֹתָהּ רְאוּבֵן, וּמֵת רְאוּבֵן וְנָפְלוּ רָחֵל וְשָׂרָה נְשׁוֹתָיו לִפְנֵי שִׁמְעוֹן [ציור ד], רָחֵל אֵשֶׁת רְאוּבֵן הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל רְאוּבֵן יוֹצְאָה לְהֶינָּשֵׂא לְשׁוּק בִּלֹּא חֲלִיצָה מִשּׁוּם שֶׁהִיא אֲחוֹת אִשָּׁה שֶׁל שִׁמְעוֹן, וְשָׂרָה אֵשֶׁת הַשְּׁנִיָּה נִפְטֶרֶת מֵחֲלִיצַת שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם שֶׁהִיא צָרַת עֵרוָה שֶׁל רָחֵל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעֵרוָה פּוֹטֶרֶת אֶת צָרָתָהּ מִיבּוּם וְחֲלִיצָה.

וְאִם לֹא כָּנַס רְאוּבֵן אֶת שָׂרָה הַנְּכְרִית לְאַחַר מִיתַת לֵוִי אֶלָּא רַק עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ מֵת וְנָפְלוּ רָחֵל וְשָׂרָה לִפְנֵי שִׁמְעוֹן [ציור ה], רָחֵל אֵשֶׁת רְאוּבֵן פְּטוּרָה מֵחֲלִיצַת שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם שֶׁהִיא אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, אֲבָל שָׂרָה הַנְּכְרִית בְּעֹל הַמַּאֲמָר חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְייַבֶּמֶת. שֶׁכֵּן מִן הַתּוֹרָה אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת לְאֵשֶׁת רְאוּבֵן וְאֵינָהּ צָרָתָהּ שֶׁל רָחֵל כְּלָל, וְנִמְצָא שֶׁהִיא זְקוּקָה לְשִׁמְעוֹן מֵחֲמַת לֵוִי בְּעֹל הָרִאשׁוֹן, אַךְ מֵאַחַר שֶׁמַּאֲמָר קוֹנֶה מִדִּרַבָּנָן הֲרֵי הִיא כְּצָרַת רָחֵל אֵשֶׁת רְאוּבֵן וְנֶאֱסֶרֶת בְּיִבּוּם מִדִּרַבָּנָן, אוּלָם חַייֶבֶת בְּחֲלִיצָה מִשּׁוּם שֶׁמִּן הַתּוֹרָה הִיא אֵינָהּ עֵרוָה וְזִקּוּקָה לְשִׁמְעוֹן.

גמרא

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָא תּוּ לָמָּה לִי – לְמָה הוֹצְרְכָה הַמִּשְׁנָה לְחַזּוֹר וּלְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁעַל יְדֵי הַמַּאֲמָר שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן בְּעֹל אַחַת הָאֲחָיוֹת בְּשָׂרָה אֵשֶׁת לֵוִי הַנְּכְרִית הִיא נֶחְשֶׁבֶת כְּאִשְׁתּוֹ, וְנֶאֱסֶרֶת עַל שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם צָרַת עֵרוָה, הַלֹּא דִּין זֶה הֲיֵינוּ הַךְ – הוּא כְּאוֹתוֹ הַדִּין שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת. שֶׁהֲרֵי הַשְׁתָּא – עַתָּה שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת שֶׁאִם מֵת רְאוּבֵן בְּעֹל אַחַת הָאֲחָיוֹת וְעָשָׂה לֵוִי הַנְּשׂוּי נְכְרִית מַאֲמָר בְּרָחֵל אֵשֶׁת אָחִיו נֶחְשֶׁבֶת שָׂרָה לְאֵשֶׁת לֵוִי וְאֵינָהּ צָרַת עֵרוָה לְשִׁמְעוֹן, קָל וְחוֹמֶר שֵׁישׁ לֶאֱסוֹר גַּם בְּאוֹפֶן הַמְּדוּבָּר בְּמִשְׁנָתֵנוּ. שֶׁהֲרֵי וּמָה הָתָם דִּרְחֵל בְּעֹל הַמַּאֲמָר שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָח שֶׁל שִׁמְעוֹן, הַיְינוּ [–נַעֲשְׂתָה] צָרָה לְשֶׁרָה הַנְּכְרִית עַל יְדֵי מַאֲמָר זֶה וְאוֹסֶרֶת אוֹתָהּ, וְאַפִּילּוּ שֶׁשָּׂרָה הִיא אֵשֶׁת הַגְּמוּרָה שֶׁל לֵוִי וְרָחֵל אֵינָהּ אֵשֶׁת לֵוִי אֶלָּא מִדִּרַבָּנָן, מִכָּל מָקוֹם אָמְרַת שֶׁהָאִשָּׁה הַטְּפִילָה אוֹסֶרֶת אֶת הָאִשָּׁה הָעִיקָּרִית וְאַף הַנְּכְרִית אֲסוּרָה בְּיִבּוּם מִשּׁוּם צָרַת עֵרוָה. וְאִם כֵּן הָכָא בְּמִשְׁנָתֵנוּ דְּשָׂרָה הַנְּכְרִית הַיְינוּ עַל יְדֵי הַמַּאֲמָר צָרָה לְרָחֵל שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָח שֶׁל שִׁמְעוֹן, וְכִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁרָחֵל שֶׁהִיא אֵשֶׁת הָעִיקָּרִית שֶׁל רְאוּבֵן תֵּאָסֵר אֶת שָׂרָה שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אֵשֶׁת מִדִּרַבָּנָן וְטְפִילָה לָהּ. שֶׁהֲרֵי יוֹתֵר מִסְּתַבֵּר שֶׁהָעִיקָּר אוֹסֵר אֶת הַטְּפֵל מֵאֲשֶׁר שֶׁיֵּאָסֵר הַטְּפֵל אֶת הָעִיקָּר.

מְתָרֶצֶת הַגְּמָרָא: הַתְּנָא שֶׁסִּידֵּר אֶת הַמִּשְׁנִיּוֹת, הַךְ תָּנָא בְּרֵישָׁא – אֶת הַמִּשְׁנָה הַשְּׁנִיָּה שָׁנָה בַּתְּחִילָה, מִשּׁוּם שֶׁסָּבַר שֶׁדַּוְוקָא כְּשֶׁהֶעֱרוּה הִיא אֵשֶׁת הָעִיקָּרִית שֶׁל הַמֵּת הֲרֵי הִיא אוֹסֶרֶת אֶת בְּעֹל הַמַּאֲמָר הַטְּפִילָה לָהּ, וְאוּלָם הַךְ חָזְיָא לְהַהִיא וְשָׁרְיָא – בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמִּשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהַנְּכְרִית הִיא אֵשֶׁת הָעִיקָּרִית שֶׁל הַמֵּת וְאַחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁל הַיָּבָם טְפִילָה לָהּ עַל יְדֵי הַמַּאֲמָר, הֵיכִי נִרְאֶה לוֹ לְתַנָּא לְהַתִּיר אֶת הַנְּכְרִית בְּיִבּוּם. וַהֲדַר חָזְיָא לְאִיפּוּרָא – וְאוּלָם לְאַחַר מִכֵּן נִמְלַךְ הַתַּנָּא בְּדַעְתּוֹ וְאָסַר אַף בְּאוֹפֶן זֶה. וְאֵיידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ אַקְדְּמָהּ – וּמִשּׁוּם שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו יוֹתֵר הַמִּשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה מִשּׁוּם הַחִידּוּשׁ שֵׁישׁ בָּהּ שֶׁהַטְּפִילָה אוֹסֶרֶת אֶת הָעִיקָּרִית, הִקְדִּימָהּ לִפְנֵי הַמִּשְׁנָה הַשְּׁנִיָּה אֲפִילּוּ שֶׁנִּשְׁנְתָה אַחֲרֶיהָ. וּמִכָּל מָקוֹם מַתְנִי' שְׁנִיָּה לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ, וְלֹא נִמְנַע הַתַּנָּא מִלְּכָתְּבָהּ אֲפִילּוּ שֶׁהִיא מְיוּתֶּרֶת וְיֵשׁ לְלוֹמַר בְּקָל וְחוֹמֶר מֵהַמִּשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה, מִשּׁוּם שֶׁכְּבָר הָיְתָה שְׁגוּרָה בְּפִי הַתַּלְמִידִים וְהוּרְגְּלוּ לִשְׁנוֹתָהּ.

משנה

שְׁלֹשָׁה אַחִין רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שִׁשָּׁנִים מֵהֶם נְשׂוּאִים לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, רְאוּבֵן נָשָׂא אֶת רָחֵל וְשִׁמְעוֹן נָשָׂא אֶת לֵאָה, וְאֶחָד מֵהֶם [לֵוִי] נָשׂוּי לִשְׁרָה שֶׁהִיא לְנָכְרִית, וּמֵת רְאוּבֵן שֶׁהוּא אֶחָד מִבַּעֲלֵי הָאֲחָיוֹת, וְכָנַס לוֹי הַנָּשׂוּי לְנָכְרִית אֶת אֵשֶׁת רְאוּבֵן כְּדִין יְבוּם, וּלְאַחַר מִכֵּן מֵת לֵאָה אֵשֶׁת שִׁמְעוֹן שֶׁל הָאָח הַשֵּׁנִי שִׁמְעוֹן, וְאַחַר כָּךְ מֵת לוֹי הַנָּשׂוּי לְנָכְרִית וְנָפְלוּ רָחֵל וְשָׂרָה נְשׁוֹתָיו לִפְנֵי שִׁמְעוֹן [ציור ו], חֲמִי רָחֵל זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלְמִית, וּפְטוּרָה מִיבּוּם וְחֲלִיצָה. וְאִפִּילּוּ שֶׁכְּבָר מֵתָה לֵאָה אֵשֶׁת, וְהִלְכָה בִּידֵינוּ אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ מוּתֶּרֶת לְאַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ, מִכָּל מָקוֹם הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו רָחֵל שָׁעָה אַחַת בְּשָׁעָה שֶׁנָּפְלָה לִפְנֵיהֶן לְיִבּוּם לְאַחַר מִיתַת רְאוּבֵן מִשּׁוּם שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיְתָה עֲדַיִין אֵשֶׁת אָחִיו בְּחַיִּים, הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה עָלָיו לְעוֹלָם.

גמרא

הַגְּמָרָא מְבִיאָה כְּלָל בְּדִין יְבוּם: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל יְבָמָה שֶׁאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ בְּשָׁעַת נְפִילָה לִיבּוּם אֶת הַכָּתוּב (דברים כה ה) יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ, שֶׁבְּשָׁעַת מִיתַת הַבַּעַל הִיא אֲסוּרָה עַל הַיָּבָם וְאֵין

המשך בעמוד קכז

נוהג בה דין יבום, חֲרֵי הִיא כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים מבעלה בשעת מיתתו, וַאֲסוּרָה על היבם לעולם אף לאחר שהותר איסורה ליבם. מקשה הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן רב בדבריו, הלא כבר תָּנִינָא [–שנינו] במשנתנו, שאפילו לאחר שמתה לאה אשתו של שמעון, חֲרֵי רחל זוֹ שהיא אחותה אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלְמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת בשעת מיתת בעלה בעוד לאה אחותה בחיים. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – לולי דברי רב היה מקום לומר, הָנֵי מִילֵּי ששנינו במשנה שכל שנאסרה עליו בשעת נפילה אסורה לעולם, הוא רק הֵיכָא דְּלֹא אִיחֲזֵיא לָהּ בִּנְפִילָה רִאשׁוֹנָה – שמעולם לא היתה רחל רואיה להתייבם לשמעון מכח נפילתה הראשונה מראובן בעלה, שהרי כנס אותה לוי אחיו לפני שמתה לאה אשתו. אֲבָל הֵיכָא דְּאִיחֲזֵיא לָהּ בִּנְפִילָה רִאשׁוֹנָה – שהותרה רחל לשמעון כשעדיין נמשכת נפילתה מראובן בעלה הראשון, וכגון שמתה לאה אשת שמעון לפני שייבם לוי את רחל, אֵימָא תִּישְׁתָּרֵי – היינו אומרים שתחזור רחל להיות מותרת לשמעון. קָא מַשְׁמַע לָן רב, שגם באופן זה נאסרת עליו רחל לעולם.

שוב מקשה הגמרא: הָא נַמִּי תָּנֵינָא – הלא גם באופן זה שנינו במשנה להלן (לב.) שהיא אסורה לעולם. שכן שנינו שם, שְׁנֵי אַחִין הִנְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם ונאסרה אשתו על אחיו ליבום משום שהיא אחות אשתו, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל האח השני והותר איסור אחות אשה מאחותה, מכל מקום חֲרֵי יבמה זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלְמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת. הרי שהיא אסורה לעולם גם באופן שפקע ממנה איסור אחות אשה בעודה בנפילתה הראשונה, ומה הוצרך רב להשמיענו דין זה.

מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – עדיין היה מקום לומר, שדווקא הָתָם הוּא נאסר בה לעולם, משום דְּאִידְּחֵי לָהּ מֵהַאי בֵּיתָא לְגַמְרֵי – שבשעת מיתת בעלה בעודה אסורה על היבם משם אחות אשתו נדחתה לגמרי מדין יבום בבית זה וכבר הותרה לשוק ללא חליצה, שכן לא היה לבעלה אח אחר מלבד אח זה שהיה בעל אחותה, ועל כן לעולם אינה חוזרת לדין יבום. אֲבָל הָכָא בשלשה אחים ששנים מהם נשואים לשתי אחיות ואחד נשוי נכרית, דְּלֹא אִידְּחֵי לָהּ מֵהַאי בֵּיתָא לְגַמְרֵי – שמעולם לא נדחתה לגמרי מיבום בבית זה, שהרי אף שהיא אסורה על אחד האחים משום אחות אשה מכל מקום היא מותרת לאח הנשוי לנכרית וזקוקה לו, אֵימָא מִינּוּ דְּחַיְּיא לְהַאי נָשׂוּי נָכְרִית, חַיְּיא נַמִּי לְהַאי – מתוך שהיא זקוקה לאח הנשוי לנכרית תחזור לאחר מיתת אחותה ותתייבם גם לאח שהיה נשוי לאחותה. קָא מַשְׁמַע לָן רב, שגם באופן זה היא אסורה עליו לעולם.

משנה

שְׁלֹשָׁה אַחִים שהיו שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד מהם נָשׂוּי לְנָכְרִית, אם גֵּירֵשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי הָאֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאחר כך מֵת האח הַנָּשׂוּי לְנָכְרִית ונפלה אשתו לפני שני אחיו, וּבָעֲמָה הַמְגָרֵשׁ כדין יבום וְאחר כך מֵת, ונפלה נכרית זו שהתייבמה לו לפני אחיו, כגון שנשא ראובן את רחל, ושמעון אחיו נשא את לאה אחותה, ולוי אחיהם נשא את שרה שאינה קרובת רחל ולאה, וגירש ראובן את רחל, ואחר כך מת לוי וייבם ראובן את שרה אשתו, ואחר כך מת ראובן ונפלה שרה אשתו לפני שמעון ליבום [ציור ז], מותרת שרה להתייבם לשמעון. שהרי כשנפלה שרה לפני ראובן כבר גירש את רחל, ונמצא שמעולם לא היתה שרה צרת רחל, ועל כן אינה נאסרת על שמעון משום צרת אחות אשה. וזוֹ הִיא היבמה שֶׁאָמְרוּ עליה בתחילת המסכת (ב:), 'וְכל העריות כּוּלָּן שֶׁמֵּתוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת ביבום'.

גמרא

הגמרא מדייקת ממשנתנו שיש זיקה: תַּעֲמָא ששרה הנכרית אינה נחשבת לצרת רחל הוא משום דְּבתחילה גֵּירֵשׁ ראובן את רחל אשתו, וְרק אַחַר כָּךְ מֵת לוי הנשוי לשרה הנכרית וייבם אותה ראובן, ונמצא שבשעה ששרה נפלה לפני ראובן ליבום, רחל כבר לא היתה אשתו. אֲבָל אם מֵת לוי בתחילה ונפלה שרה אשתו לפני ראובן ליבום, וְרק אַחַר כָּךְ גֵּירֵשׁ ראובן את רחל אשתו, ואחר כך ייבם את שרה [ציור ח], אֲסוּרָה שרה להתייבם לשמעון לאחר שמת ראובן. ואף שבשעה שייבם ראובן את שרה כבר לא היתה רחל ברשותו, מכל מקום נאסרת שרה על שמעון, משום שבזמן שנפלה ליבום לפני ראובן עדיין היתה רחל אשתו של ראובן, ועל כן נחשבת שרה לצרת רחל. אָמַר רַב אַשִׁי, זֹאת אוֹמֶרֶת יֵשׁ זִיקָה – שהזיקה שיש ליבם ביבמה נחשבת כאישות, ומשום כן אף לפני שיבם ראובן את שרה היא נחשבת לצרת רחל אשתו משום שהיא זקוקה לו. וַאֲפִילּוּ בְּיבמה שנפלה לפני תְּרֵי אַחֵי ואין ידוע למי תזדקק לבסוף, היא נחשבת כאשת שניהם. שהרי משנתנו מדברת באופן ששרה אשת לוי נפלה גם לפני שמעון, ואף על פי כן היא נחשבת כאשת ראובן ונאסרת על שמעון משום צרת ערוה.

מקשה הגמרא: וּלְרַב אַשִׁי המוכיח מדברי המשנה שיש זיקה, קַשְׁיָא דְּרַב נַחְמָן – יקשה על משנה זו מהמשנה לעיל (בתחילת העמוד) שדייק ממנה רב נחמן שאין זיקה. שכן שנינו שם, שאם נשא ראובן את רחל ושמעון אחיו נשא את לאה אחותה, ולוי אחיהם נשא את שרה הנכרית, ומת ראובן בלא בנים ועשה לוי מאמר ברחל אשתו, אם מת לוי שרה אשתו חולצת לשמעון ואינה מתייבמת לו, משום שעל ידי המאמר שעשה לוי ברחל נחשבת רחל לצרת שרה, ואוסרת אותה ביבום משום צרת אחות אשה. ומשמע שדווקא משום מאמרה של רחל נאסרת עליו שרה, אך לולי המאמר אין רחל נחשבת לצרת שרה מחמת זיקתה ללוי, ומכאן שאין זיקה. מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ רַב אַשִׁי, אין הכרח מדברי המשנה לעיל שאין זיקה, אלא יש לומר שהוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּלוי לֹא עָבַד בָּהּ ברחל מַאֲמָר, ששרה הַנָּכְרִית מִיחְלְיָן חֲלִצָה אך יְבוּמֵי לֹא מַיְיבְמָה, משום שהיא נחשבת כצרת רחל מחמת זיקת רחל ללוי, וְהָא דְּקָתָנֵי במשנה שעשה לוי מַאֲמָר ברחל, הוא כדי להשמיענו שאף שעשה בה מאמר אינה מותרת לשוק בלא חליצה, וּלְאַפּוֹקֵי [–להוציא] מדברי בֵּית שַׁמַּאי דְּאָמְרֵי שמַּאֲמָר קוֹנֶה

קְנָיָן גָּמוּר, שלדבריהם שרה בעלת המאמר פטורה מחליצת שמעון משום שהיא צרת אחות אשתו. קָא סָ֣מְכַ֔תְּ לָן משנתנו דְּלֹא כְּבֵית שַׁמַּאי, אלא המאמר אינו קונה אלא מדרבנן, ומאחר שמן התורה אינה צרתה של רחל הרי היא צריכה חליצה משמעון.

מקשה הגמרא: וּלְרַ֗ב נַחְמָן שדייק מהמשנה לעיל שאין זיקה, קָשָׁ֣ה דִּיבּוּקוֹ דְּרַ֗ב אַשֵׁ֤י ממשמעות משנתנו שיש זיקה, שהרי משמע שדווקא אם גירש ראובן את אשתו ואחר כך מת לוי מותרת שרה זקוקת ראובן לשמעון לאחר מיתת ראובן, אבל אם קודם מת לוי ורק אחר כך גירש ראובן את רחל אסורה שרה על שמעון לאחר מיתת ראובן משום שהיא צרת אחות אשתו בזיקה. וְכִ֤י תֵּימָא שדברי משנתנו אינם דווקא, אלא הוּא֙ חָדִ֣ין דַּאֲפִילּ֔וּ אם קודם מַ֖ת לוי וְרַק אַחַ֣ר כָּךְ֙ גֵּרַ֣שׁ ראובן את רחל, ששרה צָרָתָ֔הּ של רחל מוּתֶּ֖רֶת לשמעון לאחר מיתת ראובן, הלא אם כן יקשה, אֶלָּ֕א מה ששנתה המשנה ״זוֹ הִ֖יא שאמרו וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות״, לְמַעוּטֵ֥י מַאי היא באה.

מתרצת הגמרא: ״זו היא״ בא לְמַעוּטֵ֥י אופן שבו בתחילה כָּנַ֛ס ראובן את שרה אשת לוי וְאַחַ֥ר כָּךְ֙ גֵּרַ֣שׁ את רחל אשתו, שבאופן זה שרה אסורה על שמעון לאחר מיתת ראובן, משום שהיתה צרתה של רחל אחות אשתו לפני שגירש ראובן את רחל.

שנינו במשנה לעיל (ב:), ראובן שהיה נשוי לבת שמעון אחיו ולו אשה אחרת מלבדה, אם מתה בת שמעון או נתגרשה ואחר כך מת ראובן, צרתה מותרת לשמעון ביבום. ומשמע מדברי המשנה שאפילו אם מתה בת שמעון לאחר שנשא ראובן את צרתה, מותרת הצרה לשמעון, משום שבשעת מיתת ראובן כבר לא היו צרות זו לזו. והקשתה הגמרא (לעיל יג.), שמדברי משנתנו משמע שדווקא אם קודם גירש ראובן את אשתו ורק אחר כך כנס את שרה הנברית אשת לוי ומת מותרת הנברית לשמעון, אבל אם קודם כנס ראובן את שרה ורק אחר כך גירש את אשתו ומת, נאסרת שרה על שמעון אפילו שבשעת מיתת ראובן כבר לא היו צרות זו לזו. ותירץ רבי ירמיה שמחלוקת תנאים היא, והמשנה לעיל סוברת שמיתת הבעל מפילה ליבום, ובשעת מיתה שהיא שעת הנפילה כבר לא היו צרות זו לזו. ואילו משנתנו סוברת שעצם הנישואין מפילים אותה ליבום לכשימות, ומאחר שהיתה צרת ערות היבם לאחר נישואיה אסורה עליו לעולם, ואף לאחר שתחדל להיות צרתה. ורבא תירץ, ששתי המשניות סוברות שמיתה מפלת, ומה שנקטה משנתנו אופן של ׳גירש ואחר כך כנס׳ הוא לאו בדווקא, ונשנו משניות אלו בדרך ״זו ואין צריך לומר זו״. שקודם שנתה המשנה שאפילו אם מתה או נתגרשה הערוה לאחר שנשא את צרתה הצרה מותרת ביבום, ואחר כך הוסיפה, שכל שכן שמותרת הצרה באופן שמתה הערוה או נתגרשה קודם שנשא את הצרה.

הגמרא תולה מחלוקת אמוראים זו במחלוקת אמוראים לעיל. שואלת הגמרא: הֲנִיחָ֣א – מה שפירשנו לעיל במשנתנו בשיטת רב נחמן מובן רק אִ֣י סָ֔בַר לָ֖הּ כְּרַבִּ֣י יְרְמְיָ֑ה דְּאָמַ֖ר בישוב סתירת המשניות, תַּבְרָ֣א – יש לשבור ולהפריד בין שתיהן, ואכן מַ֣י שָׁנְתָ֔ה משנה זו שבתחילת המסכת לֹא֙ שָׁנָ֣ה את זו שלפנינו, וְהָא֙ תָּנָ֣א של המשנה לעיל סָ֔בַר ״מִיתָ֥ה מַפֶּ֖לֶת״, וְאילו הָא֙ תָּנָ֣א של משנתנו סָ֔בַר ״נישּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים מַפִּילִים״. שלפי זה אכן יש לומר ש״זוֹ הִ֖יא״ האמור במשנתנו בא לְמַעוּטֵ֥י אופן שכָּנַ֛ס ראובן את שרה וְרַק לְבַסּ֥וֹף גֵּרַ֖שׁ את רחל, שבאופן זה שרה אסורה על שמעון משום צרת רחל אחות אשתו לפי שבשעת נישואי ראובן לשרה היתה היא צרת רחל. אֶלָּ֕א אִ֣י רב נחמן סָ֔בַר לָ֖הּ כְּרַבָּ֣ה דְּאָמַ֑ר שלְעוֹלָ֖ם חַד תָּנָ֥א הוּא֙ בשתי המשניות ואף משנתנו סוברת שמיתה מפלת, וּבדרך ״זוֹ וְאֵין צָרִ֥יךְ לוֹמַ֖ר זוֹ״ קָתָ֣נֵי, אם כן שוב יקשה ״זוֹ הִ֖יא״ לְמַעוּטֵ֥י מַאי, הלא לשיטת רבא גם אם כנס ולבסוף גירש מותרת שרה לשמעון. מסיקה הגמרא: אכן עַל כָּרְחָ֗ךְ רב נחמן סָ֔בַר כְּרַבִּ֣י יְרְמְיָ֑ה לֵיה֙, ובא ״זו היא״ למעט ולאסור את האופן שבו כנס ראובן את שרה ורק לבסוף גירש את רחל.

הגמרא מפרשת את דברי המשנה לשיטת רבא: וּלְרָבָ֣א הסובר שמיתה מפלת וגם אם כנס ראובן את שרה ולבסוף גירש את רחל מותרת שרה לשמעון, הֲנִיחָ֣א אִ֣י סָ֔בַר לָ֖הּ כְּרַ֣ב אַשֵׁ֑י שיש זיקה, שלפי זה יש לפרש ש״זוֹ הִ֖יא״ בא לְמַעוּטֵ֥י אופן שמֵ֛ת ראובן בלא שייבם את שרה וּבְלֹא֙ שגֵּרַ֣שׁ את רחל אשתו, שמאחר ששרה נחשבת כאשת ראובן מחמת זיקתה, נעשית צרת רחל ונאסרת על שמעון משום צרת אחות אשתו. אֶלָּ֕א אִ֣י סָ֔בַר לָ֖הּ כְּרַ֣ב נַחְמָ֑ן שאין זיקה, אם כן ״זוֹ הִ֖יא״ לְמַעוּטֵ֥י מַאי, הלא באופן האמור מותרת שרה לשמעון, ואינה נחשבת צרת אחות אשתו מחמת הזיקה. מסיקה הגמרא: אכן עַל כָּרְחָ֗ךְ רבא כְּרַ֣ב אַשֵׁ֔י סָ֔בְרָא לֵיה֙, ובאה המשנה למעט ולאסור באופן האמור משום שיש זיקה.

משנה

המשנה שלפנינו דנה בספק צרות ערוה: וְכוּלָּן – כל חמש עשרה העריות ששנינו לעיל (ב.) שפוטרות צרותיהן מיבום וחליצה, שֶׁחָיְ֣בָה בָּהֶן קִדּוּשִׁין אוֹ֩ גֵּרוּשִׁ֨ין בְּסָפֵ֜ק – שספק הוא האם נתקדשו לאח המת או אם גירשן קודם שמת, ונמצא שהן ספק נשי המת, וצרותיהן שהיו נשואות בודאי למת הן ספק צרות ערוה, הֲרֵי אֵלּ֥וּ הֲצָרוֹת֙ חוֹלְצ֣וֹת ליבם וְלֹ֥א מְיַיבְּמ֖וֹת לו. שכן אם הערוה התקדשה למת, וכן אם לא התגרשה ממנו, נמצאת צרתה צרת ערוה ופטורה מיבום וחליצה. אך אם לא התקדשה הערוה למת, וכן אם התגרשה ממנו, אין השניה צרתה וחייבת ביבום וחליצה. על כן מספק יש להחמיר ולאוסרן ביבום ולחייבן בחליצה.

כֵּיצַד הוא סָפֵק קִדּוּשִׁין, אם עמדו האיש והאשה ברשות הרבים במרחק שמונה אמות זה מזו, וְזָרַק לָהּ֙ האיש כסף או שטר קִדּוּשִׁין ונפל הכסף או השטר באמצע מקום זה, וְסָפֵק אם נפל קָרוֹב לוֹ בתוך ארבע אמותיו ואינה מקודשת, סָפֵק נפל קָרוֹב לָהּ֙ בתוך ארבע אמותיה והיא מקודשת. וְהוּ֣ סָפֵק קִדּוּשִׁין ששנינו בו, שצרתה חולצת ואינה מתייבמת.

וכיצד הוא סָפֵק גֵּרוּשִׁין, כגון שגירשה באחד מהגיטין שפסלום חכמים, שמאחר שאינו גט גמור דינו כספק גירושין, ואינה נחשבת מגורשת אלא לחומרא ולא לקולא, ועל כן צרתה חולצת ולא מתייבמת. ואלו הם. א. כָּתַב הבעל את הגט בְּכָתַב יָדוֹ, וְאֵין עָלָיו עֵדִים חתומים, שאף שמן התורה כתב ידו נחשב כעדות חתימה והגט כשר, מכל מקום פסלוהו חכמים. ב. יֵ֣שׁ עָלָיו עֵדִים חתומים וְאוֹלָם אֵין בּוֹ֙ זְמַ֔ן, שמן התורה הוא כשר אך פסלוהו חכמים. ג. יֵ֣שׁ בּוֹ֙ זְמַ֔ן וְאוֹלָם אֵין חתום בּוֹ֙ אֶלָּ֣א עֵ֔ד אֶחָ֖ד בלבד, שפסלוהו חכמים. וְהוּ֣ סָפֵק גֵּרוּשִׁין ששנינו בו, שאם גירש באופן זה את אשתו האסורה על אחיו באיסור ערוה, צרתה חולצת ולא מתייבמת.

גמרא

שנינו במשנתנו: כיצד ספק קידושין, זרק לה קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה. מדייקת הגמרא: וְאִילּ֣וּ בְּגֵרוּשִׁ֔ין, סָפֵק נפל הגט קָרוֹב לוֹ֙ סָפֵק נפל קָרוֹב לָהּ֙, לֹא קָתָ֣נֵי במשנה שבאופן זה תהיה צרתה חולצת לא מתייבמת. ומשמע מכך שבאופן זה אין הגירושין חלים כלל ונחשבת צרתה כודאי צרת ערוה ונפטרת אף מחליצה. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָ֣א שונה אופן זה מספק קידושין שבו הצרה חולצת ולא מתייבמת. אָמַ֣ר רַבָּ֔ה, בספק גירושין פטורה הצרה מחליצה משום שאִשָּׁ֣ה [–צרה] זוֹ בְּחֶזְקַ֥ת הֵיתֵ֛ר לַשּׁ֥וּק עוֹמֶ֖דֶת, שהרי עד שנולד הספק היתה מוחזקת זו כצרת ערוה ועומדת להיות מותרת לשוק ללא חליצה לכשימות בעלה, וּמְסָפֵ֣ק גירושין אלו אַתָּ֥ה בָּ֛א לְאוֹסְרָ֖הּ להינשא לשוק ללא חליצה, ומאחר שבכל ספק יש להעמיד את הדבר על חזקתו הקודמת ולתלות שלא השתנה, אַל֙ תֵּאָסְרֶ֣נָּה לצרה זו מְסָפֵ֔ק, אלא העמידנה בחזקת היתרה לשוק.

אָמַ֣ר לֵיה֮ אַבַּיֵ֒י, אִ֣י הָכֵ֗י בְּספק קִדּוּשִׁין נַמֵּי נֵימָ֣א שאִשָּׁ֣ה [–צרה] זוֹ

המשך בעמוד צג

בָּחֻזְקַת הֵיתֵר לַיָּבָם עוֹמֶדֶת, שכן עד שנולד הספק היתה הצרה עומדת להיות מותרת ליבם, וּמַפָּקֵ קידושין אלו אֲתָה בָּא לְאוֹסְרָהּ עליו שמא חלו הקידושין ונעשתה זו צרת ערוה, אַל תֵּאֲסָרֵנָּה מַפָּקֵ, אלא העמידנה בחזקתה הקודמת שאיננה צרת ערוה ומותרת ליבם. השיב לו רבה: הָתָם בספק קידושין הולכים מדרבנן לְחוּמְרָא, ואין סומכים על חזקת היתרה ליבם.

שוב הקשה לו אביי: הלא הָאי חומרא שהחמרת לאוסרה ביבום, חוּמְרָא דְּאָתֵי [–שמביאה] לִידֵי קוּלָּא הוּא, ועלולה להביא לידי תקלה. שהרי זִימְנִין דְּאָזֵיל הוּא – פעמים שילך זה שקידשה בספק קידושין וְמְקַדֵּשׁ לָהּ לַאֲחוֹתָהּ בְּקִדּוּשֵׁי דַּאי. וְאי נַמֵי, זִימְנִין דְּאָתֵא אַחֵר – פעמים שיבוא אדם אחר וּמְקַדֵּשׁ לָהּ לְדִידָהּ [–למקודשת מספק] בקִדּוּשֵׁי דַּאי, וְכֵיוָן דְּאַסַר לָהּ מַר לְצָרָה לְייבּוּמֵי משום שנחשבת כצרת ערוה, אֲמְרֵי בני אדם שקידשין דְּקַמָּא [–של הראשון] הם קִדּוּשִׁין ודאים, וממילא קידושין דָּבָתְרָא [–של השני] לָאו קִדּוּשִׁין הם, ולאחר שימות הראשון יתירוה להינשא בחיי השני בלא גט. וכן כשקידש המקדש עצמו לאחר מכן את אחותה של הראשונה, יאמרו שקידושי הראשונה הם קידושין ודאים וממילא קידושיו באחותה אינם תופסים, ויתירוה לאחיו מן האם שלא כדין.